

๑๐๒. การนิยามสภาวะธรรมทั้งหลาย

Definitions of All True Dhamma

By Nithee Siripat – Siripat.com and Academiae Network. 2015

ความสำคัญของบทความ

สำหรับการปฏิบัติธรรมนั่งสมาธินั้น ก็มีผู้ปฏิบัติธรรมจำนวนมาก เริ่มต้นอย่างขาดทิศทาง คือ หลงทิศทางที่เป็นแนวทางตาม “มัชฌิมาปฏิปทา” ส่วนใหญ่ไปยึดมั่นถือมั่นในตัวบุคคล โดยเคารพนับถือเป็นครูอาจารย์ ผู้เป็นอรียสาวกของพระตถาคตเจ้า ก็เลยเป็นเหตุให้ล้มภาระหน้าที่หลักของตนในการเจริญภาวนากรรมฐาน ที่ควรเป็นไปอย่างถูกต้องหลัก “มัชฌิมาปฏิปทา-มัชฌิมาปฏิปัติ” ที่ไม่สมควรอย่างยิ่ง คือ การไปอ้างฤทธิ์ปาฏิหาริย์ของท่านผู้เป็นโสภณบุรุษแล้ว เพราะเป็นการหลงประเด็นแห่งพระสัตตสุสานของพระศาสดา แต่เมื่อรู้แล้ว ก็นำไปปฏิบัติตามที่ท่านสั่งสอนแนะนำไปนั้น สิ่งนั้นเป็นเรื่องดี เพราะจะทำให้เกิดความศรัทธาเลื่อมใสที่แรงกล้า “อธิโมกข์-อธิโมกข์สัทธา” จะได้เป็นขวัญกำลังใจให้ปฏิบัติธรรมที่ก้าวหน้ายิ่งขึ้น เพราะฉะนั้น ความรู้เห็น ความเข้าใจ ที่ถูกต้อง ที่เรียกว่า “สัมมาทิฏฐิ” นั้น เป็นเรื่องฝ่ายปัญญาส่วนๆ ที่เข้าใจถึง “ธรรมนิยาม ๓” อันเป็น “กฎธรรมชาติ” [Natural Law] คือ ความจริงที่ปรากฏอย่างแน่นอนไม่เป็นอันแห่งธรรมทั้งหลาย [ธรรมฐิติ] ได้แก่ (๑) “**สัพเพ สุขขารา อนิจจา**” คือ สังขารทั้งปวง ไม่เที่ยง (๒) “**สัพเพ สุขขารา ทุกขา**” คือ สังขารทั้งปวง คงทนอยู่มิได้ (๓) “**สัพเพ ธมมา อนตตา**” คือ ธรรมทั้งปวง ไม่เป็นตัวตน ฉะนั้น ผู้ปฏิบัติธรรมจะต้องหมั่นเพียรในการเจริญสมาธิภาวนา ที่พร้อมด้วย “อนุปัสสนา ๗” คือ มนสิการกรรมฐานบ่อยๆ ทำให้มาก ทำให้สมบูรณ์บริบูรณ์ เจริญองกามไพบูลย์ด้วยอริมรรค ได้แก่ อนิจจานุปัสสนา ๑ ทุกขานุปัสสนา ๑ อนัตตานุปัสสนา ๑ นิพพิทานุปัสสนา ๑ วิราคานุปัสสนา ๑ นิโรธานุปัสสนา ๑ ปฏินิสัคคานุปัสสนา ๑ ตามลำดับ ซึ่งเป็นเหตุทำให้เกิดปัญญาในภูมิแห่งวิปัสสนา จึงถึงขั้นปัญญาแตกฉาน คือ “**จตุปฐิสัมภิทาญาณ**” ให้ได้ ฉะนั้น ในช่วงระหว่างปัญญาที่เกิดขึ้นด้วยญาณในวิปัสสนาทั้งหลายนั้น ท่านผู้ปฏิบัติธรรมย่อมเห็นสภาวะธรรมเหล่านั้นเป็น “**ปรมัตถ์-ปรมัตถสัจจะ**” ที่มีคำศัพท์ [Terms] อ่างอิงได้ถึงสิ่งที่เป็นจริง [สัจฉิกัตตะ-Signified] นั้น เพื่อแสดงถึงปัญญาแตกฉานด้านภาษา คือ “**นิรุตติปฐิสัมภิทา**” ซึ่งรวมทั้งปัญญาที่เกิดจาก “**พาหุสัจจะ**” คือ ความคงแก่เรียน ที่เกิดขึ้นจากการศึกษาพระไตรปิฎก ซึ่งเป็นคัมภีร์พระธรรมวินัยตามคำสอนของพระศาสดาที่สะสมมาและปรับปรุงแก้ไขตามยุคสมัยด้วยคณะพระเถระผู้ใหญ่ [พระอรหันต์] อย่างไรก็ตาม ภาวะปัญญาแตกฉานนั้น ความมีศักยภาพทางปัญญาที่สมดุลงันในทั้ง ๔ ด้าน [สทวุตติ] โดยเข้าทำนองที่ว่า “**เมื่อเข้าใจความจริงตามธรรมชาติได้ดีแล้ว ย่อมสามารถขบได้ด้วยทฤษฎี และคล่องปากที่จะอธิบายเป็นองค์ความรู้ที่สั่งสมเป็นประสบการณ์ ทักษะปฏิภาณเฉพาะตนได้จริง**” อีกนัยหนึ่ง “**ภาษาคือความคิดและทักษะ**” ย่อมสามารถฝึกฝนให้เกิดความชำนาญได้ ทั้งในทางโลกและในทางธรรม เพราะภาษาคือปัญญาที่สะสมกลายเป็นองค์ความรู้ในสมองของมนุษย์ ที่เราสามารถควบคุมได้ด้วย “**สติสัมปชัญญะ**” กับ “**สมาธิแห่งจตุตถฌาน**” ที่บริสุทธิ์ จึงทำให้เกิดญาณในวิปัสสนาได้ นั่นเอง.

บทความที่ ๑๐๒ ประจำปี ๒๕๕๘ – การนิยามสภาวะธรรมทั้งหลาย

ในการเจริญภาวนากรรมฐานนั้น ผู้บำเพ็ญเพียรภาวนาต้องมีการพัฒนาตัวตนให้ครบใน ๔ ด้าน ได้แก่ (๑) “กายภาวนา-ภาวิตกาย” [Physical Development] หมายถึง การเจริญกาย พัฒนากาย การฝึกอบรมกาย ให้รู้จักคิดต่อเกี่ยวข้องกับสิ่งทั้งหลายภายนอกทางอินทรีย์ทั้งห้าด้วยดี และปฏิบัติต่อสิ่งเหล่านั้นในทางที่เป็นคุณ มิให้เกิดโทษ ให้กุศลธรรมงอกงาม ให้อกุศลธรรมเสื่อมสูญ การพัฒนาความสัมพันธ์กับสิ่งแวดล้อมทางกายภาพ (๒) “ศีลภาวนา-ภาวิตศีล” [Moral Development] หมายถึง การเจริญศีล พัฒนาความประพฤติ การฝึกอบรมศีล ให้ตั้งอยู่ในระเบียบวินัย ไม่เบียดเบียนหรือก่อความเดือดร้อนเสียหาย อยู่ร่วมกับผู้อื่นได้ด้วยดี เกื้อกูลแก่กัน (๓) “จิตตภาวนา-ภาวิตสมาธิ” [Emotional Development] หมายถึง การเจริญจิต พัฒนาจิต การฝึกอบรมจิตใจ ให้เข้มแข็งมั่นคง เจริญงอกงามด้วยคุณธรรมทั้งหลาย เช่น มีเมตตา กรุณา มีฉันทะ ขันหมั่นเพียร อดทน มีสมาธิ [ญาณทัสสนะ = ปัญญาในสมาธิ] และสดชื่น เบิกบาน เป็นสุข ผ่องใส เป็นต้น ที่เรียกว่า “จิตประภัสสร” คือ จิตปราศจากนิวรณ์ทั้งหลาย และ (๔) “ปัญญาภาวนา-ภาวิตปัญญา” [Wisdom Development] หมายถึง การเจริญปัญญา พัฒนาปัญญา การฝึกอบรมปัญญา [ญาณ = ปัญญาในวิปัสสนา] ให้รู้เข้าใจสิ่งทั้งหลายตามเป็นจริง รู้เท่าทันเห็นแจ้ง โลกและชีวิตตามสภาวะ สามารถทำจิตใจให้เป็นอิสระ ทำตนให้บริสุทธิ์จากกิเลสและปลดปล่อยจากความทุกข์ แก้ไขปัญหาที่เกิดขึ้นได้ด้วยปัญญา ทั้ง (๑) ปัญญาทางโลกียะ [โลกียญาณ-โลกียธรรม] และ (๒) ปัญญาทางโลกุตระ [โลกุตระญาณ-โลกุตระธรรม = อริยมรรค ๔-อริยผล ๔-อัสวัภยญาณ-โพธิปักขิยธรรม ๓๗] ตามลำดับ [อนุปุปพลิกขา = ไตรสิกขา: ศีล-สมาธิ-ปัญญา หรือ “มัชฌิมาปฏิปทา: อริยมรรคมีองค์ ๘-อริยมรรค ๔-อริยสัจ ๔] ฉะนั้น ผู้ที่ได้พัฒนาตนเองได้ครบตามคุณบทแห่งบุคคลผู้ถือพระพุทธศาสนาดีแล้ว ย่อมได้ชื่อว่า “ภาวิตัตต์” เมื่อเจริญงอกงามไปบุลย์ยิ่งด้วยอริยมรรคดีพร้อมแล้ว ย่อมได้ชื่อว่า “พระอรหันตจินาสพ-อริยสาวกขององค์ตถาคตเจ้า” ซึ่งเป่าหมายสูงสุดโดยปรมาตม์ [ปรมาตม์ปฏิปทา] ของความเป็นพุทธะสำหรับผู้เป็น “กัลยาณบุรุษ” [คนธรรมดาที่มีความประพฤติดี บุรุษผู้มีคุณธรรมสูง] หรือเป็น “สาธุชนคนดี” ผู้เป็น “พุทธมามกะ” คือ ผู้ประกาศตนว่าเป็นผู้นับถือพระพุทธศาสนา

นอกจากนี้ ในการนับถือพระพุทธศาสนาเป็นสภาวะที่พึงแห่งชีวิตจิตใจนั้น ต้องเข้าใจว่า “พระพุทธศาสนา คือ ศาสนาแห่งการศึกษา” [The Religion of Education] ฉะนั้น ในการเริ่มแรกปฏิบัติศาสนกิจ จะต้องเริ่มด้วย คำว่า “ไตรสิกขา” อันหมายถึง “ศีล-สมาธิ-ปัญญา” ที่มีแนวทางดำเนินด้วย “อริยมรรคมีองค์ ๘” ซึ่งเป็นไปตามแนวคิดทางสายกลางแห่งปัญญา ที่เรียกว่า “มัชฌิมาปฏิปทา” โดยมีกระบวนการคิด ๓ ขั้นตอน เช่นกัน (๑) **เริ่มด้วยปัญญา** (๒) **ดำเนินด้วยปัญญา** และ (๓) **นำไปสู่ปัญญา** ตามลำดับ [อนุปุปพลิกขา] ด้วยเหตุนี้ คนที่ไม่ชอบอ่านหนังสือ เรียนหนังสือ และ ฟังเทศน์ฟังธรรม คงจะลำบากมากในการปฏิบัติธรรม การเป็นผู้คงแก่เรียน คือ **ผู้ทำลายความโง่แห่งอวิชา** [ตัณหา-ทิฏฐิ-มานะ = ปัญญาจะ ๓: กิเลสเครื่องเน้นชา] ตามอรรถนัยใน “ความมืดมนแห่งอวิชา” [The Dark of Ignorance] นี้ ในทางธรรมนั้น ก็พิจารณาเป็น

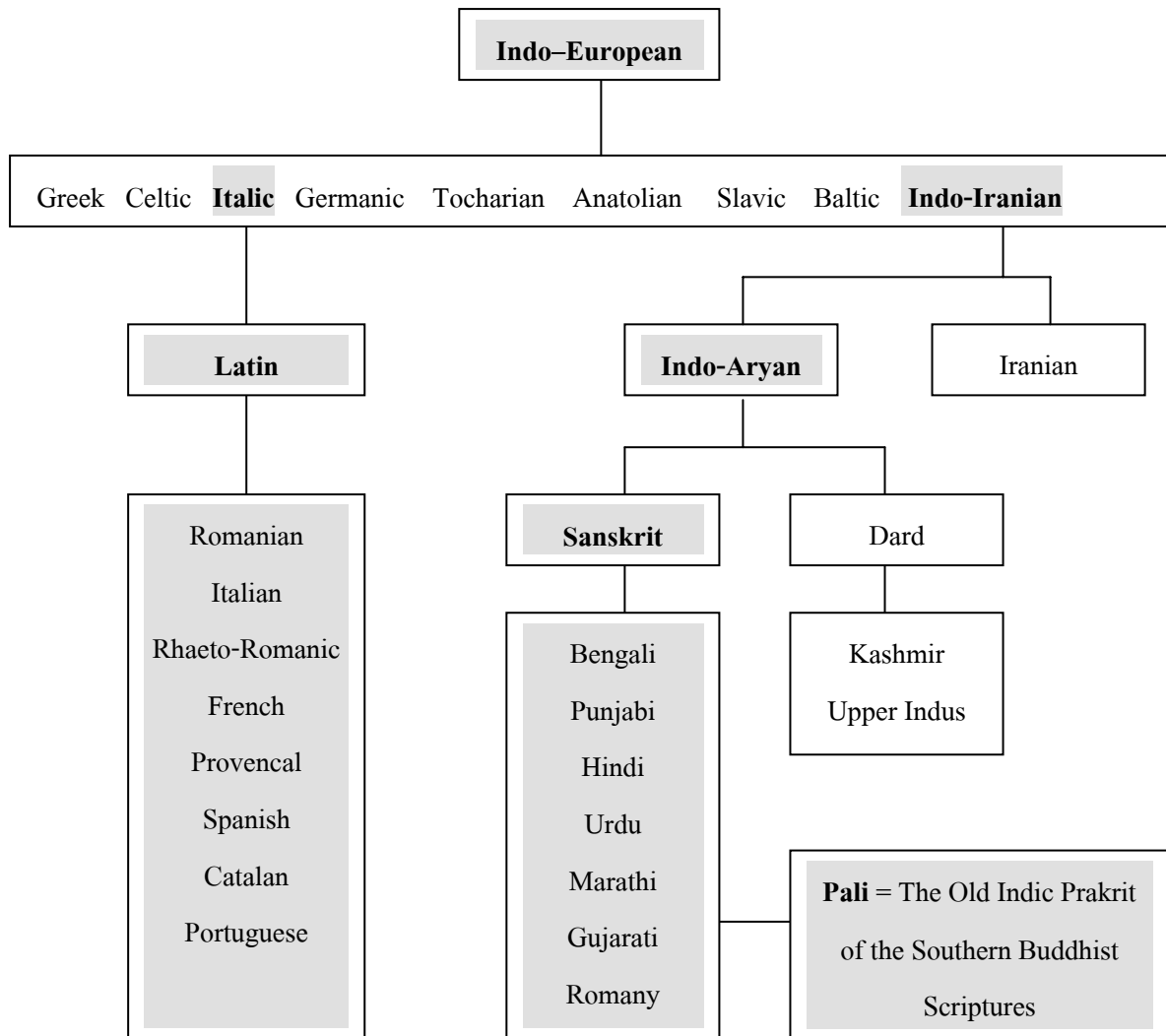
ลักษณะอาการทางจิตของมนุษย์ ไม่ใช่ของหมาของแมวที่โหน เพราะการเกิดมาเป็นคนนั้น อาจจะไม่ประกอบด้วยวิชาล้วนๆ ที่เป็นปัจจัยกำหนดแดนเกิด [กรรมปัจจัย-วิปากปัจจัย] อันเป็นไปตาม “กฎแห่งกรรม: กัมมสัทธา-วิปากสัทธา” [ปัญญาระลึกเห็นนามรูปในขั้นทั้งหลายในอดีตกาล = ปุพเพนิวาสานุสติญาณ: คำว่า “**ปุพเพนิวาส-ปุพเพนิวาส**” คือ **ขั้นที่ที่เคยอาศัยอยู่ในก่อน**] ซึ่งทำให้เข้าใจถึง “**อุปาทานขั้น ๕ เป็นทุกข์**” เพราะรู้เห็นถึง “**ปฏิจสุมุปบาท ๑๒**” อย่างไม่น่าสงสัยในกรรมทั้งหลาย ด้วยจิตที่สะอาดบริสุทธิ์จากนิเวศน์ [กามฉันทะ-พยาบาท-ถีนมัทธะ-อุทธัจจกุกกุจจะ-วิกิจจนา-อวิชา-อโรติ-อกุสตรกรรมทั้งปวง = **จตุตถฌานกุศลจิต**] และอานิสงส์ที่ตามมา คือ เกิดปัญญาเห็น “**สังสารจักร**” [ภวัจักร] คือ การเวียนว่ายตายเกิด การจุติปฏิสนธิของสัตว์ทั้งหลายที่เป็นไปตามกรรมของตน เป็นชีวิตสันตติไปตามกระแสโลกไม่มีสิ้นสุด ด้วย “**อริยมรรคแห่งจตุตถฌาน**” ได้แก่ “**จตุตถปาทญาณ-ทิพพจักขุญาณ**” (ข้อ ๒ ในวิชา ๓ = “**ธัมมัญญิตติญาณ-ยถาภูตญาณ-สัมมาทัสสนะ**” = “**กัณหาวิตรณวิสุทธิ**” [ข้อ ๔ ในวิสุทธิ ๗] หมายถึง ความหมดจดแห่งญาณเป็นเหตุข้ามพ้นความสงสัย ความบริสุทธิ์ขั้นที่ทำให้กำจัดความสงสัยได้ คือ กำหนดรู้ปัจจัยแห่งนามรูปได้แล้วจึงสิ้นสงสัยในกาลทั้ง ๓ หรือ “**ปัจจัยปริคคหญาณ**” [ข้อ ๒ ในญาณ ๑๖] หมายถึง ญาณกำหนดรู้ปัจจัยของนามและรูป คือ รู้ว่า รูปธรรมและนามธรรมทั้งหลายเกิดจากเหตุปัจจัย และเป็นปัจจัยแก่กัน อาศัยกัน โดยรู้ตามแนว “**ปฏิจสุมุปบาท**” ก็ดี ตามแนว “**กฎแห่งกรรม**” ก็ดี ตามแนว “**ปฏิจสุมุปบันธกรรม**” ก็ดี ได้แก่ “**อัทธา ๓-สังเขป ๔-สนธิ ๓-วัฏฏะ ๓-อาการ ๒๐-มูล ๒**”) หรือ เรียกอีกอย่างว่า “**ทิพพจักขุ**” (ข้อ ๗ ในวิชา ๘: ความรู้แจ้ง-ความรู้วิเศษ และ ข้อ ๒ ในจักขุ ๕: **พระจักขุอันเป็นสมบัติของพระผู้มีพระภาคเจ้า**) หมายถึง “**ตาทิพย์**” คือ ทรงมีพระญาณอันเห็นหมู่สัตว์ผู้เป็นไปต่างๆ กันด้วยอำนาจกรรมของตน ซึ่งเป็นปทัฏฐานให้เข้าถึงปัญญาเห็นแจ้งในเรื่อง “**กฎแห่งกรรมของสัตว์-กัมมัสสกตาสัทธา**” คือ ปัญญาอันมองเห็น “**ความมีกรรมเป็นของตน**” ดังเช่น สัตว์ทั้งหลาย ซึ่งผลที่ประสงค์จะสำเร็จให้บรรลุนั้น ก็ด้วยความพากเพียรในการกระทำของตน เช่นกัน ด้วยข้อสรุปเชิงทางทฤษฎี ที่ว่า: “**ทำดียอมได้ดี-ทำชั่วยอมได้ชั่ว**”

เพราะฉะนั้น ความรู้ความเข้าใจที่เป็น “**สัมมาทิฏฐิ**” เมื่อจิตได้บรรลุถึง “**จตุตถฌาน**” [อุเบกขา-เอกัคคตา] เพราะเจริญข้อประพฤติปฏิบัติอันถูกต้องทำให้ถึง “**วิชา**” [ความรู้แจ้ง-ความรู้วิเศษ] ได้ ชื่อว่า “**จรณะ ๑๕**” [เสขปฏิบัติทา] ได้แก่ **ศีลสัมปทา ๑-อภินนคปฏิบัติทา ๓-สังกรรม ๗-และ-ฌาน ๔** อันความเพียรบารมีที่ทำได้จนบรรลุถึง “**จตุตถฌาน**” และได้รับมทานิสงส์อันยิ่งใหญ่ คือ (๑) “**วิชา ๓**” ได้แก่ (๑) “**ปุพเพนิวาสานุสติญาณ**” [ระลึกชาติได้] คือ ญาณเป็นเหตุระลึกขั้นที่อาศัยอยู่ในก่อนได้ (๒) “**จตุตถปาทญาณ-ทิพพจักขุญาณ**” คือ ญาณกำหนดรู้จิตและอุบัติแห่งสัตว์ทั้งหลาย อันเป็นไปตามกรรม เห็นการเวียนว่ายตายเกิดของสัตว์ทั้งหลาย และ (๓) “**อาสวักขญาณ**” [ความตรัสรู้] คือ ญาณหยั่งรู้ในกรรมเป็นที่สิ้นไปแห่งอาสวะทั้งหลาย ความรู้ที่ทำให้สิ้นอาสวะ (๒) “**วิชา ๘**” ได้แก่ (๑) “**วิปัสสนาญาณ**” คือ ญาณในวิปัสสนา ญาณที่เป็นวิปัสสนา นั่นคือ ปัญญาที่พิจารณาเห็นสังขารคือนามรูปโดยไตรลักษณ์ มีต่างกันไปเป็นขั้นๆ ต่อเนื่องกัน (๒) “**มโนมยิทธิ**” คือ ฤทธิ์สำเร็จด้วยใจ ฤทธิ์ทางใจ คือ นิรมิตกายอื่นออกจากกายนี้ ดูจชักได้

จาก หล้าปล้อง ชักดาบจากฝัก หรือชักงูออกจากคราบ (๓) “**อิทธิวิธา-อิทธิวิธี**” คือ แสดงฤทธิ์ต่างๆ ได้ (๔) “**ทิพโอสถ**” คือ ทูทิพย์ (๕) “**เจโตปริยญาณ**” คือ ความรู้ที่กำหนดใจผู้อื่นได้ (๖) “**บุพเพนิวาสานุสสติ**” คือ ระลึกชาติได้ (๗) “**ทิพพจักขุ**” คือ ตาทิพย์ และ (๘) “**อาสวัภขญาณ**” คือ ความรู้ที่ทำให้สิ้นอาสวะ ข้อพึงระวังประการหนึ่ง คือ ในการบรรลุถึง “**จตุตถฌาน**” [อุเบกขา-เอกัคคตา] ได้ นั้น ไม่ได้หมายความว่า ทุกผู้ทุกนามจะได้ “**อริยมรรค-สมณธรรม**” นี้ ครบทุกรายละเอียด บางท่านได้เพียง (๑) “**บุพเพนิวาสานุสสติญาณ**” [ระลึกชาติได้] กับ (๒) “**ทิพพจักขุ**” [ตาทิพย์] ก็เกิดอาการจิตฟุ้งซ่าน หัวนัว หลงส่าย หลงทิสหลงทาง ออกนอกวิถีสวรรค์แห่งอริยมรรค หลุดโลกไปแล้ว ก็มีได้เหมือนกัน เช่น คิดเอาเองว่า มีฤทธิ์แรงมาก เห็นทั้ง ๓ โลกแล้ว นิยมเป็นร่างทรงเจรจาการทูตกับโลกทั้ง ๓ เพื่อสะเดาเคราะห์ให้สัตว์ทั้งหลาย [นรชนเป็นผู้ขังอยู่ในถ้ำ คือ ผู้อันกิเลสมากปิดบังไว้แล้ว นั่นคือ เป็นทั้งคู่ ทั้งผู้ร่างทรงและผู้ขอความช่วยเหลือ ไปด้วยกันทั้งคู่ ไปอยู่ในถ้ำแห่งกิเลสมาร] ที่เรียกว่า “**ธรรมุชฉัจ-ธัมมุทัจจะ**” คือ **ภาวะจิตที่สำคัญผิดในธรรมที่ปรากฏแก่ตนในการเจริญวิปัสสนากัมมัฏฐาน** เพราะฤทธิ์ของ “**วิปัสสนูปกิเลส ๑๐**” [ภาวะอันวิเศษสุดที่ไม่เคยประสบในชีวิตมาก่อนจึงทำให้หลงเพราะมีปัญหาไม่ถึงขั้นว่า “**มันไม่มีอะไรจริงๆ**”] ได้แก่ **โอสถ-แสงสว่าง ญาณ-ความหยั่งรู้ ปิตี-ความอิ่มใจ บัณฑิติ-ความสงบเย็น สุข-ความสุขสบายใจ อธิโมกษ์-ความน้อมใจเชื่อด้วยศรัทธาแก่กล้า ปัคคาหะ-ความเพียรที่พอดี อุပ္ปฏิฐาน-สติซัดแก่กล้า อุเบกขา-ความมีจิตเป็นกลาง นิกันติ-ความพอใจจิตใจ** คำเตือน: **ทำดียอมได้ดี แต่อย่างหลงความดี เพราะจิตยังไม่ได้กำจัด “คัมหา-ทัญญู-มานะ” ให้หมดสิ้นไปจริงก่อนได้อริยมรรคนี** โดยเฉพาะอย่างยิ่ง ผู้ปฏิบัติธรรมมาถูกขั้นตอนตามคำสอนของพระศาสดา ต้องได้พบเห็นอุปกิเลสเหล่านี้ในภาวะจิตที่เป็นกุศล แต่ต้องมีปัญหาเห็นนามรูปโดยไตรลักษณ์อย่างแท้จริง “**อนิจจัง-ทุกขัง-อนัตตา**” ย่นให้อยู่จริงเพื่อถอนอัตตาภินิเวศแห่งตนไว้เสมอ] จึงทำให้คิดว่า ได้บรรลุโลกุตตรธรรมแล้ว “**มรรค-ผล-นิพพาน**” ถ้าอาการหนัก ก็สถาปนาตนขึ้นครองโลกว่าเป็นศาสดาองค์ใหม่มาปลดปล่อยโลก [ความจริงโลกมันก็ไม่มีอะไรเลย เป็นอนัตตา ถ้าบรรลุสัมโพธิญาณจริง ไม่มีท่านใดหอก อยากจะได้โลกนี้ไว้ในกำมือ เคยได้ยินแต่ว่า ให้ปล่อยวางเพื่อให้หลุดพ้นสัตว์โลก นั่นคือ **โลกคือหมู่สัตว์** ไปสู่ **โลกุตตรภูมิแห่งพระนิพพาน**]

ฉะนั้น องค์ความรู้ที่เกิดขึ้นอย่างมากมายในวิปัสสนากัมมะนั้น ไม่สามารถบรรยายด้วยคำศัพท์ที่มนุษย์สร้างขึ้นไม่ว่าจะเป็นภาษาใดในโลก เพราะคำพูดก็เป็นถ้อยคำที่พากันนิยามให้รู้พร้อมกันว่า ให้ใช้คำนั้นคำนี้ เรียกอย่างนั้นอย่างนี้ เพื่อใช้เป็นเครื่องมือสื่อสารความเข้าใจกันในสังคม ที่เรียกว่า “**ภาษากลางทางการ**” [Official Language] หรือพวก “**ภาษาถิ่น**” [Dialects] “**ภาษาเฉพาะอาชีพ**” [Jargon] “**ภาษาเฉพาะกลุ่ม**” [Cant] รวมทั้ง “**ภาษาท่าทาง-ภาษามือ**” [Body Language] หรือ “**ภาษาสัญลักษณ์**” [Sign Language] แต่ภาษาที่ใช้ในการสืบทอดพระพุทธศาสนานั้น คือ “**ภาษาบาลี-สันสกฤต**” [ภาษามคธ: Pali-Sanskrit = The Old Indic Prakrit of the southern Buddhist scriptures, which has become the religious language of Buddhism] เพราะฉะนั้น พระไตรปิฎกในพระพุทธศาสนาจึงใช้ภาษาบาลี [Pali] เป็นภาษาหลักในการบันทึกหลักพระธรรมวินัย และพระสถิตยาสัน ที่สืบทอดด้วยวิธีมุขปาฐะ ที่ท่องจำจากปากสู่ปากในหมู่พระอรหันตจันตาสพท่านั้น ไม่ใช่ผู้

เป็นชาวบ้านร้านค้าตลาดอะไรทั้งนั้น พระอริยสงฆ์และไม่ใช่พวกอัญญาเดียรถีย์ปารีพาชก ผู้ที่อยู่ถ้อยลัทธินอก พระพุทธศาสนา พระพุทธเจ้าทรงยกย่องพระอุบาลีว่า เป็นเอตทัคคะในบรรดาภิกษุผู้ทรงพระวินัย [วินัยธร] พระอุบาลีเป็นกำลังสำคัญในคราวทำปฐมสังคายนา คือ เป็นผู้วิสันาพระวินัย

Source: Webster's NewWorld Dictionary. Third College Edition. 1994.

[ภาษาไทย ภาษาลาว ภาษาล้านนา ภาษาธรรมอีสาน ภาษาเขมร อยู่ในตระกูลภาษา Indo-Chino]

“Sanskrit n. || so called in distinction to the Old Indic Prakrit (Pali as Cognates, an Indic language – canonical text, closely related to Sanskrit, which developed in northern India in 5th – 2nd centuries B.C. | Concise Oxford English Dictionary – Eleventh Edition), the common spoken language || 1. the classical Old Indic literary language, as cultivated from the 4th centuries B.C. onward and still used in the ritual of the Northern Buddhist Church: because of the antiquity of its written expression and the detailed descriptive analysis in the Sutras of the Hindu grammarian Panini (end of the 4th cent. B.C. and the most famous Sanskrit grammarian of the world), Sanskrit has been very important in the origin and development of comparative Indo-European linguistics 2. loosely, any written form of Old Indic, including Vedic.” (Webster’s NewWorld Dictionary. Third College Edition. 1994. P.1189)

“สันสกฤต น. || เรียกได้ว่ามีความสำคัญกับภาษา Old Indic Prakrit (โดยมีคำศัพท์ภาษาบาลีเป็นคำศัพท์ดั้งเดิม ถือเป็นภาษาหนึ่งในภาษา Indic-ตำราพระธรรมวินัยศาสนา และมีความใกล้เคียงกับภาษาสันสกฤต ซึ่งแหล่งกำเนิดในตอนเหนือของอินเดีย ในช่วงศตวรรษที่ ๕-๒ ก่อนคริสต์ศักราช) ใช้เป็นภาษาพูดพื้นฐาน || ๑. ภาษา Old Indic ด้านวรรณคดีคลาสสิก เกิดขึ้นในช่วงศตวรรษที่ ๔ ก่อนคริสต์ศักราช หรือก่อนหน้านั้นอีก และยังใช้ประกอบพิธีกรรมในโบสถ์พุทธทางเหนือ: เนื่องจากมีความเก่าแก่ด้านสำนวนถ้อยคำ และการวิเคราะห์ไวยากรณ์เชิงพรรณนาในพระสูตรศาสนาฮินดู โดย Panini (ช่วงปลายศตวรรษที่ ๔ ก่อนคริสต์ศักราช และเป็นนักไวยากรณ์ภาษาสันสกฤตที่มีชื่อเสียงที่สุดในโลก) ภาษาสันสกฤตจึงได้มีความสำคัญมากที่เป็นแห่งกำเนิด และการเกิดขึ้นของวิชาภาษาศาสตร์เชิงเปรียบเทียบสาขาภาษา Indo-European ๒. โดยนัยกว้างๆ เป็นภาษาเขียนของภาษา Old Indic รวมทั้งภาษา Vedic”

ด้วยเหตุนี้ พระพุทธศาสนาที่สืบมาแต่ยุคแรกสุด ซึ่งถือตามหลักธรรมวินัยที่พระอรหันตเถระ ๕๐๐ รูป ได้ประชุมทำสังคายนาครั้งแรกรวบรวมคำสั่งสอนของพระพุทธเจ้าวางเป็นแบบแผนไว้เมื่อ ๓ เดือนหลังพุทธปรินิพพาน [ก็ใช้ภาษาบาลีสันสกฤตบันทึก ที่เรียกว่า “มุขปาฐะ” ท่องจำในบทพระธรรมวินัย บอกปากต่อปาก] ได้แก่ พระพุทธศาสนาอย่างที่นับถือแพร่หลายในประเทศไทย พม่า ลังกา ลาว และกัมพูชา ที่เรียกว่า “เถรวาท” หมายถึง “**วาทะของพระเถระ**” [พระเถระผู้รักษาธรรมวินัยนับแต่ปฐมสังคายนา] บางทีเรียกว่า “**พุทธศาสนาแบบดั้งเดิม**” [The Southern Buddhist Scriptures] และ เพราะเหตุที่แพร่หลายอยู่ในดินแดนแถบนี้ จึงเรียกว่า “**ทักษิณนิกาย**” [นิกายฝ่ายใต้] พระสงฆ์บางกลุ่มในปัจจุบันนี้ ได้พยายามศึกษาพระไตรปิฎกอันเป็นแก่นสารพระธรรมวินัย ซึ่งรวมทั้งหมด ๘๔,๐๐๐ พระธรรมขันธ์ และได้พยายามคัดลอกออกเป็นบางส่วน โดยยึดหลักตามพระปริยัติสัทธรรม คือ “**พุทธวจนะ**” จะเหมาะสมหรือคลาดเคลื่อนอย่างไรนั้น มีผู้สันตศรัทธา [สัมมกิกษุ] กล่าวไว้ว่า: “**จริยาของพระสงฆ์ที่คัดลอกพระธรรมวินัยออกไปนี้ ไม่งดงาม สมดังเป็นผู้ทำหน้าที่ตัวแทนพระสัมมาสัมพุทธเจ้า เช่น เวลามอบสิ่งของให้กัน ก็โยนให้ต่อหน้าคณะ**

ไม่แสดงควมมีสัมมาคารวะอันเหมาะสม ไม่งามแท้ ไม่งดงาม ไม่สมแท้ที่จะได้กลายเป็นอริยสาวกแห่งพระตถาคตในอนาคต ผู้นำเลื่อมใสศรัทธาที่แท้จริง และผู้สืบทอดพระศาสนาอย่างแท้จริง” [ในข้อนี้ ให้พิจารณาว่า: ภิกษุประพฤติพระธรรมวินัยขาด เรียกว่า “ศีลวิบัติ-ทัญญูวิบัติ” ต้องอาบัติปาราชิกได้ เพราะสิ่งที่ดีงามไม่รักษา กลับกลายเป็นตามใจอำนาจกิเลสตัณหาของตน “ปัญจะ ๓: ตัณหา-ทัญญู-มานะ” ชอบลองดีในทางที่ผิด เพื่อสร้างลัทธิใหม่ เรื่องนี้ “ไม่ใช่เรื่องโยม เรื่องของภิกษุ โยมไม่เกี่ยว” นั่นคงไม่ใช่ เพราะทำบุญกฐินผ้าป่าไว้เยอะแล้ว จะทำอะไร ก็เกรงใจกันหน่อย เขาให้หาทางตรัสรู้ แปลว่าเป็นภาษาบาลีว่า “สัมโพธิ” กล่าวท่านจะลืม ไม่ใช่หาทางพึ่งพระธรรมวินัย ชอบทดสอบกำลังทางสังคมอันไม่ควร เท่าที่เห็นมาไม่เห็นได้สติสักคน คงพอๆ กับพวกลัทธิความเชื่ออุบาทว์จากเกาหลีที่เข้ามาเผยแพร่ว่า “ไม่มีพ่อ ไม่มีแม่” สุดท้ายสังคมประณาม หนีแทบไม่ทัน เรื่องมีเหตุคือว่า: ป้าแหงหลังวัดขอร้องมา! แก่ใส่บาตรทุกเช้า แก่เริ่มคิดมาก เกรงใจแก่ เพราะเริ่มหวั่นไหวในผู้บวช อาจสั่นคลอนถึงพระธรรมได้ ข้าวทุกเม็ดหาได้ยากมาก ทำตนให้สมควรไว้วางใจจากป้าแก่หน่อย กินทิ้งๆ ขว้างๆ ไม่พอ ยังจะขวางพระธรรมทิ้งเสียอีก ทำไมไม่ขวางกิเลสทิ้ง พระเถระครั้งอดีตท่านทำไว้ดีพร้อมแล้ว ถูกต้องแล้ว คือ **อย่าประมาท!** สังคมกำลังตรวจความโปร่งใสในกิจของท่านผู้เจริญแล้วเสมอ]

ในการปฏิบัติธรรมนั่งสมาธินั้น สังขารนิमितทั้งหลายที่ปรากฏในกระบวนการคิดพิจารณา คือ “มนสิการกรรมฐาน” ที่ต้องทำมากๆ บ่อยๆ อย่างสืบเนื่อง อันเป็นการเพาะปัญญาให้เพิ่มพูนมากยิ่งขึ้นนั้น คือ “กำลังความคิด” [“อรรถปฏิสัมภิตา” คือ ปัญญาแตกฉานในผลที่เป็นไปตามจุดมุ่งหมายหรือประโยชน์อันควร = **ปฏิโลมปฏิกิจสมุปปาท** คือ คิดค้นเหตุแห่งทุกข์ กับ “สัมมปฏิสัมภิตา” คือ ปัญญาแตกฉานในเหตุอันเป็นองค์ประกอบสำคัญให้เกิดผลข้างต้น = **อนุโลมปฏิกิจสมุปปาท** คือ คิดหาเหตุแห่งทุกข์] ที่เรียกว่า “**ขุมทรัพย์ทางปัญญา**” ว่าบุคคลนั้นมีความฉลาดไหวพริบ ความเชี่ยวชาญ ในทางธรรมเรียกว่า “**ปัญญาแตกฉานในปฏิภาณ-ปฏิภาณปฏิสัมภิตา**” แต่ความฉลาดมากดังกล่าวนั้น กลับพูดไม่รู้เรื่อง ประเด็นนี้ ไม่จัดอยู่ในข้อนี้ เพราะไม่เกิด “**ปัญญาแตกฉานในภาษา-นิรุตติปฏิสัมภิตา**” คือ ไม่คล่องปาก ที่แสดงถึงความสามารถขบถกสนธิได้ [พาหุสัจจะ: พหุสุตตะ-ฟังมาก ๑ ธตตะ-จำได้ ๑ วจสา ปริจิตตะ-คล่องปาก ๑ มนสาอนุเปกขิตตะ-ฟังขึ้นใจ ๑ ทัญญูยา สุปฏิวิทูระ-ขบได้ด้วยทฤษฎี = ความเป็นพหุสุต คือ เรียนมากรู้มาก คงแก่เรียน] แต่ถ้าเรียนมากแต่กลายเป็นไปนั้น ซึ่งนิยมมากในหมู่ผู้เรียนจบระดับบัณฑิตศึกษา [ไม่รู้ว่าจะ: **รู้หรือไม่รู้จริง ไม่ค่อยมีแว** กันว่า มีปฏิภาณ เฉลียวฉลาด คุณเป็นปราชญ์ **ทั้งที่ได้เวลาเป็นได้แล้ว** แต่ท่านทรงตลอด คือ **ไม่มีมาด**] แต่ในทางธรรมนั้น พระอริยสงฆ์จะแสดงถึง “**วิชาวจรณสมุปนุโน**” คือ ความเป็นผู้ถึงพร้อมด้วย “**วิชา**” คือ ความรู้ และ “**จรณะ**” คือ ความประพฤติที่งดงาม ที่ประกอบด้วย “**สังฆคุณ ๘**” ได้แก่ (๑) เป็นผู้ปฏิบัติดี (๒) เป็นผู้ปฏิบัติตรง (๓) เป็นผู้ปฏิบัติถูกทาง (๔) เป็นผู้ปฏิบัติสมควร (๕) เป็นผู้ควรแก่ของกำนับ (๖) เป็นผู้ควรแก่การต้อนรับ (๗) เป็นผู้ควรแก่ทักษิณา (๘) เป็นผู้ควรแก่การทำอัญชลี (๙) เป็นนानุญอันยอดเยี่ยมของโลก

ด้วยเหตุนี้ การเจริญภาวนากรรมฐานนั้น จึงเป็นแนวทางพัฒนาจิตใจ ที่เพิ่มพูนด้วยอริมรรค อันจะเป็น ปัญญาซึ่งให้เป็นเหตุหลุดพ้นจากกิเลสและทุกข์ทั้งปวง ไม่ให้ร่ำรวยด้วยมิจฉาอาชีพ อย่างเช่น คิดผิด ตั้งใจผิด ทำผิด สร้างความเดือดร้อน [วิปัสสนา] ให้ตนเอง ผู้อื่น และสังคม ปัญญาที่เกิดในภูมิแห่งวิปัสสนาภาวนานั้น ในบางครั้งมากกว่าคำที่จะบัญญัติได้ คือ เป็นภูมิที่เหนือบัญญัติด้วยถ้อยคำของชาวโลก ที่จะบรรยายได้ มี คำศัพท์เฉพาะไม่เพียงพอ [Lexicon: ศัพท์ในพจนานุกรม = Terms] แต่องค์พระสัมมาสัมพุทธเจ้าทรงบัญญัติ ด้วย “**พระอภิธรรม**” ที่เรียกว่า “**ปรมัตถสัจจะ**” [Absolute Truths: *ปรมัตถะ-ปรมัตถ์* ที่อธิบายถึงความจริง ตามปรากฏ “*สัจฉิกัตถะ-Signified Reality*” โดยกำหนดเป็น “*บัญญัติ-Concept*”] เพื่ออธิบายสิ่งที่เป็น ปรากฏการณ์ในสมณนิมิตและวิปัสสนานิมิต เพื่อให้เข้าใจง่าย ด้วย “**สมมติสัจจะ**” [Conventional Truths] ดังนี้

“**บัญญัติ ๒**” หมายถึง การกำหนดเรียกสิ่งที่ถูกกำหนดเรียก การกำหนดตั้งหรือตราไว้ให้เป็นที่รู้จัก ได้แก่

- (๑) “**บัญญัติปิยบัญญัติ-อรรถบัญญัติ**” คือ บัญญัติในแง่เป็นสิ่งที่อันพึงให้รู้จัก บัญญัติที่เป็น ความหมาย บัญญัติ นั้นคือ ความหมายอันพึงกำหนดเรียก ตัวความหมายที่จะพึงถูกตั้งชื่อเรียก
- (๒) “**บัญญัติปนบัญญัติ-นามบัญญัติ-ศัพท์บัญญัติ**” คือ บัญญัติในแง่เป็นเครื่องให้รู้จัก บัญญัติที่เป็นชื่อ บัญญัติที่เป็นศัพท์ ชื่อที่ตั้งขึ้นใช้เรียก โดยแยกย่อยออกเป็น ๖ อย่าง ดังนี้
 - (๑) “**วิขมานบัญญัติ**” คือ บัญญัติสิ่งที่มีอยู่ เช่น รูป เวทนา สมาริ เป็นต้น
 - (๒) “**อวิขมานบัญญัติ**” คือ บัญญัติสิ่งที่ไม่ได้อยู่ เช่น ม้า แมว รถ นายแดง เป็นต้น
 - (๓) “**วิขมานนอวิขมานบัญญัติ**” คือ บัญญัติสิ่งที่ไม่มี ด้วยสิ่งที่มี เช่น คนดี นักฆาน ซึ่ง ความจริงมีแต่ดี คือ ภาวะที่เป็นกุศล และฆาน แต่คนไม่มี เป็นต้น
 - (๔) “**อวิขมานนวิขมานบัญญัติ**” คือ บัญญัติสิ่งที่มี ด้วยสิ่งที่ไม่มี เช่น เสียงหญิง ซึ่ง ความจริงหญิง ไม่มี มีแต่เสียง เป็นต้น
 - (๕) “**วิขมานนวิขมานบัญญัติ**” คือ บัญญัติสิ่งที่มี ด้วยสิ่งที่มี เช่น จักขุสัมผัส โสถ วิญญาณ เป็นต้น
 - (๖) “**อวิขมานนอวิขมานบัญญัติ**” คือ บัญญัติสิ่งที่ไม่มี ด้วยสิ่งที่ไม่มี เช่น ราชโอรส ลูก เศรษฐี เป็นต้น

แต่อย่างไรก็ตาม คำว่า “ธรรม” ที่พระสัมมาสัมพุทธเจ้าหมายถึงในการปฏิบัติธรรมนั้น เป็นการนิยามความหมายให้ครอบคลุมสรรพสิ่งทั้งหลายทั้งบนโลกและในจักรวาล มิฉะนั้น หลักธรรมหรือทฤษฎีทางพระพุทธศาสนา ก็เป็น “กฎธรรมชาติ” ที่แท้จริงไม่ได้ ไม่มีอำนาจในแยกแยะธรรมทั้งหลายได้จริง [กุศลธรรม-อกุศลธรรม-อัพยาตธรรม] ซึ่งการจะหาข้อสรุปเชิงทางทฤษฎีนั้น ไม่ใช่เรื่องง่ายในสมัยของพระองค์ เพราะกระดาษจะใช้เขียนบันทึกอะไรก็ไม่มี เพื่อเป็นการรวบรวมเก็บข้อมูลในการศึกษาวิจัยธรรมก็เพียงจดจำด้วยสมองล้วนๆ การพูดซ้ำ การคิดซ้ำ ไม่ให้จิตวอกแวกไปในเรื่องอื่น จึงต้องการสถานที่สงบ สว่างวิเวก ไม่คลุกปนด้วยฝูงชน ไม่ให้ฟังชาน ห้วน ไหว สัตส่าย ไปกับเรื่องไร้สาระจากผู้อื่น อันทำให้เกิด “นิรวณธรรม” [นิรวณ-นิรวณ ๘ ประการ] ทั้งหมด ที่ไม่อุปาระแก่สมาธิ [กามฉันทะ-พยาบาท-ถีน-มิตตะ-อุทธัจจ (ถูกถูจะ)-วิจิกิจฉา-อวิชชา-อโรติ-อกุศลธรรมทั้งปวง] จึงต้องการความสะกดเสียบเพื่อให้จิตเกิดญาณในธรรมอันอุปาระแก่สมาธิ ได้แก่ (๑) เนกขัมมะ [เนกขัมม: ความไม่โลภ] (๒) อัพยาบาท [อโทสะ-ความไม่คิดร้ายพยาบาท] (๓) อวิหิงสา [อวิหิงโสะ: ความไม่ฟังชาน] (๔) อาโลกสัญญา [อาโลกสัญญา: สัญญาในอาโลกนิมิต] (๕) ธรรมวัตถาน [ธมมวัตถาน-ความกำหนดธรรม] (๖) ญาณ [ความหยั่งรู้รอบกับ ฌาน-ความสงบแห่งปัสสัทธิ] (๗) ปราโมทย์ [ปามุชช = ความปราโมทย์ กับ ปิติ] (๘) กุศลธรรมทั้งปวง เพราะฉะนั้น ในการจะได้ถึง “ปัญญาเห็นธรรม” [อภิญญา-ความรู้คมชัด] ต้องอาศัยธรรม ๘ ประการ ตามพระสติอุสสาสน์ของพระศาสดา ดังนี้

- (๑) “วิราคะ” คือ ความคลายกำหนัด ความไม่ติดพัน เป็นอิสระ มิใช่เพื่อความกำหนดข้อมใจ หรือ เสริมความติดใจ
- (๒) “วิสังโยค” คือ ความหมดเครื่องผูกมัด ความไม่ประกอบทุกข์ มิใช่เพื่อผูกมัด หรือประกอบทุกข์
- (๓) “อปยยะ” คือ ความไม่พอกพูนกิเลส มิใช่เพื่อพอกพูนกิเลส
- (๔) “อัปปิจจตา” คือ ความอยากอันน้อย ความมักน้อย มิใช่เพื่อความอยากอันใหญ่ ความมักใหญ่ หรือมักมากอยากใหญ่
- (๕) “สันตญฺฐี” คือ ความสันโดษ มิใช่เพื่อความไม่สันโดษ
- (๖) “ปวิเวก” คือ ความสงัด มิใช่เพื่อความคลุกคลีอยู่ในหมู่
- (๗) “วิริยารัมภะ” คือ การประกอบความเพียร มิใช่เพื่อความเกียจคร้าน
- (๘) “สุภรตา” คือ ความเลี้ยงง่าย

เมื่อจิตสงบปัสสัทธิเป็นฉานจิตในขั้น “จตุตถฉาน” ดีแล้ว “อวิชชา” ย่อมดับระงับไปเพราะจิตเป็นสมาธิที่แน่วแน่ “อัปปนาสมาธิ” [อุเบกขา-เอกัคคตา] ซึ่งต้องมีบาทฐานมาจากการเจริญ “โพธิปักขิยธรรม ๓๗” ที่สมบรูณ์บริบูรณ์ดีพร้อม โดยเฉพาะ “สติปัฏฐาน ๔” ในฐานที่ตั้งสติ [สัมปชัญญะ] ด้วยการเจริญ “กายนุสฺสนาสติปัฏฐาน” [ที่สัมปยุตต์ด้วย อนุสฺสนา ๓: อนิจจานุสฺสนา-ขวนปฺปญฺญา ๑ ทุกขานุสฺสนา-นิพเพธิกปฺปญฺญา ๑ อนัตตานุสฺสนา-มหาปฺปญฺญา ๑] แล้วตามด้วย “เวทนานุสฺสนาสติปัฏฐาน-จิตตานุสฺสนาสติปัฏฐาน-ธมฺมานุสฺสนาสติปัฏฐาน” ตามลำดับ การเจริญอนุสฺสนาทั้ง ๓ ในฐานที่ตั้งสติทั้ง ๔ ประการ

และต้องสัมปยุตต์ด้วย “โพธิปักขิยธรรม” ในส่วนที่เหลือ ที่ต้องทำให้มาก เจริญให้มาก ให้สมบูรณ์บริบูรณ์ ให้เจริญองงามไพบุลย์ยิ่ง ดังกล่าวนี้ ย่อมเกิด “ปัญญาเห็นธรรม” ได้อย่างแน่นอน ดังนิยามต่อไปนี้

“ธรรม” หมายรวมถึง “สภาวธรรม-ปรมาตนะ-ปรมาตถ์-ปรมาตถสัจจะ” [Absolute Truths] อันเป็น ความหมายสูงสุดโดยนัยแห่ง “อรรถบัญญัติ” [Terms] ซึ่งความหมายทั้งหมดนี้ จะประมวลรวมลงที่ คำว่า “จันท์ ๕” ที่เป็นทั้ง “สังขตธรรม” และ “อสังขตธรรม” [นิพพาน] ได้แก่

- (๑) **สภาพตามจริง** [States] – ธรรมคา-ธรรมชาติ-สภาวธรรม-สัจจธรรม-ความจริง
- (๒) **เหตุปัจจัย** [Conditions] – ต้นเหตุ-ปัจจัย-องค์ประกอบ
- (๓) **สรรพสิ่ง** [Realities] – ปรากฎการณ์-ธรรมารมณ์-สิ่งที่ใจคิด-ความนึกคิด
- (๔) **คุณธรรม** [Virtues] – ความดี-ความถูกต้อง-ความประพฤติชอบ
- (๕) **ความรู้** [Knowledge] – เทคโนโลยี-หลักการ-ทฤษฎี-กฎ-ระเบียบ-แบบแผน-ธรรมเนียม
- (๖) **ค่านิยม** [Values] – ความถูกต้อง-ความยุติธรรม-คุณธรรม-จริยธรรม-ปรัชญา-วิถีชีวิต-หน้าที่
- (๗) **พระธรรม** [Doctrines] – พระสัทธสาสน์-พระอนุสาสน์-คำสั่งสอนของพระพุทธเจ้า ซึ่งแสดง ธรรมให้เปิดเผยปรากฏขึ้น

ฉะนั้น ตามเกณฑ์ข้อประพจน์ปฏิบัติดังกล่าวนี้ ทำให้เห็นสภาพความเป็นจริงตามธรรมชาติ คือ รู้ดีกับโลก ยิ่งขึ้น โดยการย่อส่วนเหลือเป็นเพียง “ธรรมนิยาม ๓” หมายถึง “กฎธรรมชาติ” กำหนดแน่นอนแห่ง ธรรมคาความจริงที่มีอยู่หรือดำรงอยู่ตามธรรมคาของมัน ซึ่งพระพุทธเจ้าทรงค้นพบแล้วทรงนำมาแสดง ชี้แจงอธิบายให้คนทั้งหลายได้รู้ตาม มี ๓ อย่าง แสดงความตามพระบาลี ดังนี้

- (๑) “**สัพเพ สงฺขารา อนิจฺจา**” คือ สังขารทั้งปวง ไม่เที่ยง
- (๒) “**สัพเพ สงฺขารา ทุกฺขา**” คือ สังขารทั้งปวง คงทนอยู่มิได้
- (๓) “**สัพเพ ธมฺมา อนตฺตา**” คือ ธรรมทั้งปวง ไม่เป็นตัวตน

อนึ่ง ความที่จะได้ปัญญาเห็นธรรมได้ดังนี้ ก็ต้องมีข้อปฏิบัติตามคำสอนของพระศาสดาอีก ๗ อย่าง ดังนี้

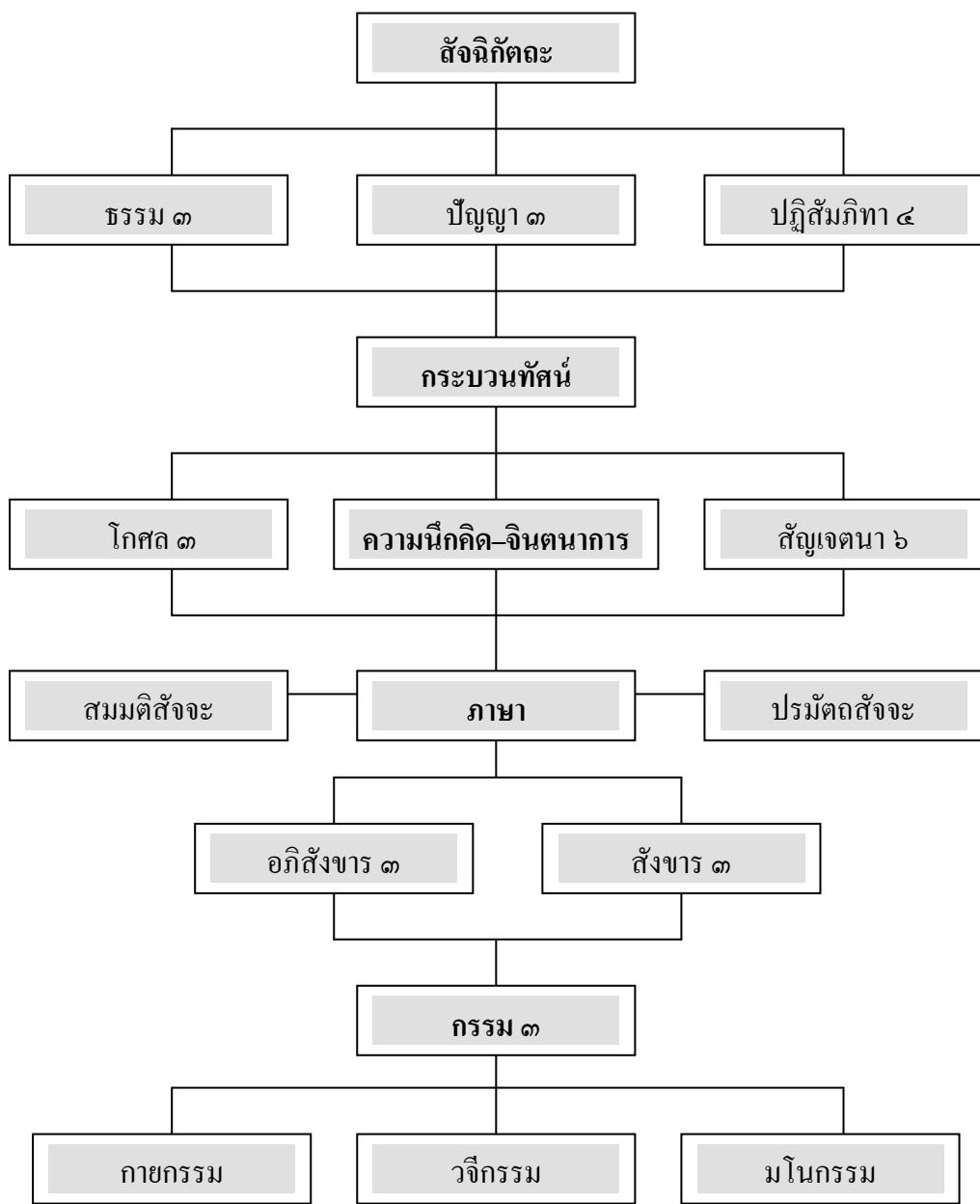
- (๑) “**เอกัณฺตนิพพิทา**” คือ ความหน่ายสิ้นเชิง ไม่หลงไหลเคลิบเคลิ้ม
- (๒) “**วิราคะ**” คือ ความคลายกำหนัด ไม่ยึดติดรัดตัว เป็นอิสระ
- (๓) “**นิโรธะ**” คือ ความดับ หมดกิเลสหมดทุกข์
- (๔) “**อุปสมะ**” คือ ความสงบสะงัดแห่งวิเวก
- (๕) “**อภิญฺญา**” คือ ความรู้ยิ่ง ความรู้ชัด
- (๖) “**สัมโพชะ**” คือ ความตรัสรู้ด้วยรู้แจ้งแทงตลอด
- (๗) “**นิพพาน**” คือ ภาวะหลุดพ้นจากกิเลสทั้งปวงแล้ว

ฉะนั้น ให้ผู้ปฏิบัติธรรมลองหวนกลับไปพิจารณาถึง ลำดับขั้นของการปฏิบัติดังที่บรรยายมาข้างต้น อีกรอบหนึ่ง หรือหลายๆ รอบ [โยนิโสมนสิการ = การใช้ความคิดถูกวิธี หมายถึง การทำในใจโดยแยบคาย มองสิ่งทั้งหลายด้วยความคิดพิจารณาสืบค้นถึงต้นเค้า สวหาเหตุผลจนตลอดสาย แยกแยะออกพิเคราะห์ ด้วยปัญญาที่คิดเป็นระเบียบและโดยอุบายวิธี ให้เห็นสิ่งนั้นๆ หรือปัญหานั้นๆ ตามสภาวะและตามความสัมพันธ์แห่งเหตุปัจจัย นั่นคือ ให้พิจารณาสืบหาด้วย “อนุโลมปฏิจोगสมุปบาท” คือ คิดหาเหตุแห่งทุกข์ กับ “ปฏิโลมปฏิจोगสมุปบาท” คือ คิดหาอุบายวิธีในการดับเหตุแห่งผลวิบากในทุกขั้นนั้นๆ นั่นเอง] เพื่อให้เกิดการข่อยความคิดให้แตกฉานในธรรมทั้งหลายเพิ่มขึ้น ตาม “ฐานะแห่งภูมิรู้-ภูมิธรรม-ภูมิปัญญา” ของแต่ละบุคคลที่จะทำได้ดีที่สุดในขั้นนั้น แต่ถ้าเป็นบุคคล “บาปหนัก ศักดิ์ใหญ่ เท่าไหว” [ผู้ปฏิบัติที่มี “ราคะ-โทสะ-โมหะ” แรงกล้า ต้องเสวยทุกข์โทมนัสเนื่องจาก “ราคะ-โทสะ-โมหะ” นั้นอยู่เนื่องๆ] ก็ยัง “ปฏิบัติได้ยากลำบาก ทั้งรู้ได้ช้า” [ทุกขา ปฏิปทา ทนธาภิญญา] แต่ถ้าเป็นบุคคล “บุญหนัก ศักดิ์ใหญ่ เท่าไหว” [ผู้ปฏิบัติที่มี “ราคะ-โทสะ-โมหะ” ไม่แรงกล้า ไม่ต้องเสวยทุกข์โทมนัสเนื่องจาก “ราคะ-โทสะ-โมหะ” นั้นเนื่องนิตย์] และ “มีวาสนาส่ง” ก็ยัง “ปฏิบัติสบาย ทั้งรู้ได้ไว” [สุขา ปฏิปทา ขิปปาภิญญา] ในข้อบรรยายดังกล่าวนี้ การปฏิบัติธรรมนั่งสมาธินั้น เป็นไปตาม “กฎแห่งกรรม” นั่นคือ “ทำดีย่อมได้ดี-ทำชั่วย่อมได้ชั่ว” แต่ไม่ว่าจะเป็น “กุศลวิบาก” หรือ “อกุศลวิบาก” ที่ผจญเผชิญอยู่นั้น ย่อมดับได้ด้วยความสามารถความเพียร [วิริยารัมภะ-ปรารภความเพียร] ในกุศลกรรมให้มากยิ่งขึ้น ที่เรียกว่า “บุญญาภิสังขาร” [ทำบุญรักษาศีลด้วยสังวรอินทรีย์ ทั้ง ๖ ไม่ให้กิเลสตัณหาครอบงำจิตใจได้ โดยละซึ่ง “อุปญญาภิสังขาร” ทั้งหมด] กับ (๒) “อานัญญาภิสังขาร” [เจริญสมาธิรูปฌาน ๔] อย่างลึ้มว่า วาสนาชะตาของเรานั้น เราเป็นคนกำหนดไว้เอง ด้วยการทำความดีให้ถึงพร้อม ทำจิตใจให้สะอาดบริสุทธิ์ ไว้เสมอ อย่างได้ขาดละเว้นเด็ดขาด

แต่อย่างไรก็ตาม ประเด็นเกี่ยวกับ “นิรุตติปฏิสัมภิตา” หมายถึง ปัญญาแตกฉานทางด้านภาษา นั้น ถือเป็นเรื่อง “ทักษะ-Skills” เป็นเรื่องประสบการณ์ ที่สามารถฝึกฝนให้เกิดความชำนาญ ความคล่องแคล่ว ได้ เพราะ “ภาษา [Language] คือ ทักษะ [Skill 4: Listening-Speaking-Reading-Writing] ซึ่งเป็นทั้ง ศิลป์ [Art = Communication] และ ศาสตร์ [Science = Linguistics]” ฉะนั้น ทักษะด้านภาษาสามารถพัฒนาขึ้นได้ ด้วยการฝึกหัด ฝึกอบรม นำไปใช้จริงในชีวิต แม้จะเป็นภาษาที่ตายไปแล้วก็ตาม [Dead Language: ภาษาบาลีสันสกฤต ภาษาลาติน เป็นต้น] โดยอาศัยทักษะจากการเจริญภาวนา [โยนิโสมนสิการ] มาใช้ในการพิจารณาศึกษาหลักภาษา [Syntax or Grammar] ในภาษานั้นๆ ย่อมสามารถเรียนรู้ได้อย่างรวดเร็ว เพราะจิตเป็นสมาธิขั้นสูง ประกอบด้วย “ปัญญาในสมาธิ” และ “ปัญญาในวิปัสสนา” เจริญพอกพูนงอกงามมาอย่างสมบูรณ์ เพราะจำนวนปริมาณศัพท์ในภาษา ย่อมเป็นดัชนีบ่งบอกถึง “เขตพรหมแดนแห่งปัญญา” [The Boundary of Knowledge] ของบุคคลนั้นๆ ได้เป็นอย่างดี แต่ไม่ได้หมายความว่า “คนรู้หลายภาษา” [Polyglots] จะเป็นคนที่ฉลาดเชี่ยวชาญในธรรม เป็น “ปราชญ์มุนี” ได้ ซึ่งอาจจะเป็นไปได้แค่ “ข้อมูล-ความทรงจำ” [Data Memory] ที่ขาดพร่อง “ปัญญา” [Wisdom] เข้าไปบริหารจัดการให้เกิดความงอกงามไปบุลย์ด้วย “จตุปฏิสัมภิตาญาณ” ดังเช่น องค์พระสัมมาสัมพุทธเจ้าทรงเป็นแบบอย่างที่ดีที่สุดในเรื่องการวิวัฒน์ปัญญาแห่งมวลมนุษยชาติ

ในการปฏิบัติธรรมนั้น เป็นกระบวนการเจริญงอกงามไปพลุลัยด้วย “ความรู้และปัญญา” [Knowledge and Wisdom] อันจะกลายเป็น “ปรีชาหยั่งรู้แห่งญาณ” [Insight] ที่ต้องบวก (๑) “ร่างกาย” [Body with Brain: สมอง] และ (๒) “จิตใจ” [Mind with Purity of Temperance: จิตประภัสสรพร้อมด้วยสติสัมปชัญญะ พร้อมด้วย “ภาษา” [Language] เข้าไปด้วยอีกส่วนหนึ่ง มิฉะนั้น ก็คงพูดกันไม่รู้เรื่องอย่างแน่นอน แม้คนไปก็ยังมีภาษาเป็นสื่อกลาง คือ “ภาษามือ” [Body Language] ในอันดับต่อไปนี้ ให้พิจารณาความสัมพันธ์ระหว่างภาษากับความคิด ที่เกี่ยวข้องกับมุมมองที่มีต่อโลกหรือธรรมชาติ ทั้งเป็นความจริง [ปรมัตตสัจจะ] และความนึกคิดขึ้นมาเองตามที่ต้องการเข้าใจ [สมมติสัจจะ] ดังนี้

ฉะนั้น เพื่อให้เข้าใจอย่างชัดเจนยิ่งขึ้นใน (๑) “กระบวนการคิด” [อุปนิสัยใจคอ อริมุตี อัชมาสัย-อัชยาสัย ความโน้มเอียง ความเชื่อถือ แนวความสนใจ] และ (๒) “การสื่อสาร” ความคิดต่างๆ [สภาวะจิต-ระดับคุณภาพของจิตหรือชีวิต] ได้แก่ (๑) กามาวจรจิต = กุศลบุญ-อกุศลบาป กับ (๒) รูปาวจรฌานจิต-อรูปราวจรฌานจิต-โลกุตตรจิต = อานัญญา-อัพยากฤต] เหล่านี้ โดยแสดงออกมาเป็นพฤติกรรม [สังขาร ๓ อภิสังขาร ๓ กรรม ๓] ที่คนอื่นจะเข้าใจได้ ดังนั้น ธรรมที่แสดงออกในการสื่อสารนั้น จึงมีลักษณะเป็นสากล ได้แก่ กุศลธรรม-คนดี ๑ อกุศลธรรม-คนชั่ว ๑ อัพยากธรรม-อริบุคคล ๑ ให้พิจารณานิยามหน่วยคิดดังแสดงไว้ในภาพประกอบข้างต้น ดังนี้

- (๑) “**สังกัถะ**” หมายถึง **สิ่งที่ปรากฏอยู่จริงในธรรมชาติ-สรรพสิ่ง-ธรรมชาติ** ที่รับรู้ด้วยจิตวิญญาณที่แสดงอาการด้วย “**วิญญาณกิจ ๑๔**” คือ **กิจของวิญญาณ** **หน้าที่ของจิต** ได้แก่ (๑) **ปฏิสนธิ** หน้าที่สืบต่อภพใหม่ (๒) **ภวังคะ** หน้าที่เป็นองค์ของภพ (๓) **อาวัชชนะ** หน้าที่ค้ำนึ่งอารมณ์ใหม่ (๔) **ทัสสนะ** หน้าที่เห็นรูป (๕) **สวณะ** หน้าที่ได้ยินเสียง (๖) **ขายนะ** หน้าที่รู้สึกกลิ่น (๗) **สายนะ** หน้าที่ลิ้มรส (๘) **มุสนะ** หน้าที่ถูกต้องโผฏฐัพพะ (๙) **สัมปฏิจฉนะ** หน้าที่รับอารมณ์ (๑๐) **สันตีระนะ** หน้าที่พิจารณาอารมณ์ (๑๑) **โวกุฐัพพะ-โวกุฐูปพะ** หน้าที่ตัดสินอารมณ์ (๑๒) **ขวนะ** หน้าที่เล่นเสพอารมณ์ อันเป็นช่วงที่ทำการกรรม (๑๓) **ตทาลัมพะนะ** หน้าที่รับอารมณ์ต่อจากขวนะก่อนตกภวังค์ (๑๔) **จुติ** หน้าที่เคลื่อนจากภพปัจจุบัน
- (๒) “**ธรรม ๓**” หมายถึง **สภาวะ-สิ่ง-ปรากฏการณ์** ได้แก่ (๑) **กุศลธรรม** ธรรมที่เป็นกุศล สภาวะที่ฉลาด ดีงาม เอื้อแก่สุขภาพจิต เกื้อกูลแก่ชีวิตจิตใจ (๒) **อกุศลธรรม** ธรรมที่เป็นอกุศล สภาวะที่ตรงข้ามกับกุศล (๓) **อัพยากธรรม** ธรรมที่เป็นอัพยากฤต สภาวะที่เป็นกลางๆ ซึ่งขาดลงมิได้ว่าเป็นกุศลหรืออกุศล
- (๓) “**ปัญญา ๓**” หมายถึง **ความรอบรู้-ความรู้ทั่ว-ความเข้าใจ-ความรู้ซึ่ง** ได้แก่ (๑) **จินตามยปัญญา**-โยนิโสมนสิการ (๒) **สุตมยปัญญา**-ปรโตโมหะ (๓) **ภาวนามยปัญญา**-ญาณในวิปัสสนา
- (๔) “**ปฏิสัมภิตา ๔**” หมายถึง **ปัญญาแตกฉาน** ได้แก่ (๑) **อรรถปฏิสัมภิตา**-ปัญญาแตกฉานในอรรถ (๒) **ธัมมปฏิสัมภิตา**-ปัญญาแตกฉานในธรรม (๓) **นิรุตติปฏิสัมภิตา**-ปัญญาแตกฉานในนิรুক্তิ (๔) **ปฎิภาณปฏิสัมภิตา**-ปัญญาแตกฉานในปฎิภาณ
- (๕) “**กระบวนการทัศน์**” [โยนิโสมนสิการ] หมายถึง **ความเข้าใจที่มีต่อโลก-มุมมอง-โลกทัศน์-ความเชื่อ-ความศรัทธา-ความคิดเห็น-ทัศนคติ-ขนบธรรมเนียม-ประเพณี-วัฒนธรรม** [วิสัยทัศน์-ปรัชญา-ทฤษฎี]
- (๖) “**โกศล ๓**” หมายถึง **ความฉลาด-ความเชี่ยวชาญ** ได้แก่ (๑) **อายุโกศล**-ความรอบรู้ฝ่ายเจริญ (๒) **อุปายโกศล**-ความรอบรู้ฝ่ายเสื่อม (๓) **อุบายโกศล**-ความรอบรู้ฝ่ายอุบายวิธี
- (๗) “**ความนึกคิด-จินตนาการ**” หมายถึง **กระบวนการคิด-กระบวนการตัดสินใจ**

- (๘) “**สัญญาเจตนา ๖**” หมายถึง ความตั้งใจ–ความตั้งใจ–ความจำนง–ความแสวงหาอารมณ์ ได้แก่ (๑) **รูปสัญญาเจตนา** ความจำนงรูป (๒) **สัททสัญญาเจตนา** ความจำนงเสียง (๓) **คันธสัญญาเจตนา** ความจำนงกลิ่น (๔) **รสสัญญาเจตนา** ความจำนงรส (๕) **โผฏฐัพพสัญญาเจตนา** ความจำนงโผฏฐัพพะ–กายสัมผัส (๖) **ขัมมสัญญาเจตนา** ความจำนงธรรมารมณ์
- (๙) “**ภาษา**” หมายถึง สัญญลักษณ์ที่ใช้ในการสื่อสารที่เป็น ภาษาเขียน ภาษาพูด ภาษาท่าทาง หรือ ภาษาสัญญลักษณ์ ได้แก่ (๑) **สมมติสังขะ** ภาษาฝ่ายโลกียธรรม (๒) **ปรมัตตสังขะ** ภาษาฝ่ายโลกุตตรธรรม
- (๑๐) “**อภิสังขาร ๓**” หมายถึง สภาพที่ปรุงแต่ง–ธรรมมีเจตนาเป็นประธานอันปรุงแต่งผลแห่งการกระทำ–เจตนาที่เป็นตัวการในการทำความกรรม ได้แก่ (๑) **ปุญญาภิสังขาร** อภิสังขารที่เป็นบุญ เช่น กุศลมูล ๓ (๒) **อปุญญาภิสังขาร** อภิสังขารที่เป็นปฏิปักษ์ต่อบุญคือเป็นบาป เช่น อกุศลมูล ๓ (๓) **อาเนญยาภิสังขาร** อภิสังขารที่เป็นอาเนญยา เช่น จตุตถมาน อรูปมาน
- (๑๑) “**สังขาร ๓**” หมายถึง สภาพที่ปรุงแต่ง–ธรรมมีเจตนาเป็นประธานอันปรุงแต่งการกระทำ–สัญญาเจตนา–เจตนาที่แต่งกรรม ได้แก่ (๑) **กายสังขาร** สภาพที่ปรุงแต่งการกระทำทางกาย ได้แก่ กายสัญญาเจตนา คือ ความตั้งใจทางกาย (๒) **วจีสังขาร** สภาพที่ปรุงแต่งการกระทำทางวาจา ได้แก่ วจีสัญญาเจตนา คือ ความตั้งใจทางวาจา (๓) **จิตตสังขาร–มโนสังขาร** สภาพที่ปรุงแต่งการกระทำทางใจ ได้แก่ มโนสัญญาเจตนา คือ ความตั้งใจทางใจ
- (๑๒) “**กรรม ๓**” หมายถึง การกระทำ การกระทำที่ประกอบด้วยเจตนา ดิถีตาม ชั่วก็ตาม นั่นคือ สหระคด้วยสังขาร ๓ หรือ อภิสังขาร ๓ ได้แก่ (๑) **กายกรรม** กรรมทำด้วยกาย การกระทำทางกาย เช่น ทำ–ฟัง–อ่าน–เขียน (๒) **วจีกรรม** กรรมทำด้วยวาจา การกระทำทางวาจา เช่น พูด (๓) **มโนกรรม** กรรมทำด้วยใจ การกระทำทางใจ เช่น นึก–คิด–พิจารณา–ใฝ่ฝัน

เพราะฉะนั้น ตามนัยอรรถว่าด้วย “**นิรุตติปฏิสัมภिता–ปัญญาแตกฉานในภาษา**” นั้น ให้พิจารณาแนวคิดเชิงอนุมาน [Deductive Approach = อนุโลมปฏิจจนูปบาท] ดังต่อไปนี้ (๑) “**ภาษาคือความคิด**” (๒) “**ความคิดคือปัญญา**” (๓) “**ปัญญาทำให้เกิดองค์ความรู้**” (๔) “**องค์ความรู้ทำให้เกิดความฉลาดเชี่ยวชาญ**” (๕) “**ความฉลาดเชี่ยวชาญคือทักษะ**” (๖) “**ทักษะคือพฤติกรรมที่สามารถฝึกฝนได้**” ด้วยวิธีใดที่จะทำให้มีโอกาที่จะเกิดปัญญาแตกฉานได้เกี่ยวกับ “**ภาษา**” [Philology: นิรุกติศาสตร์–ภาษาศาสตร์–การศึกษาเรื่องภาษา] อันที่จะแสดงถึงศักยภาพทางสมอง ที่เป็น ปัญญา เขาว่าปัญญา ไหวพริบ ปฏิภาณ อัจฉริยะ หรือ ความเป็นเลิศทางปัญญา จนถึงระดับปัญญาใน “**ความตรัสรู้**” [สัมโพธิะ] ฉะนั้น การศึกษาโครงสร้างและระบบภาษาในพระไตรปิฎก ก็เป็นอีกทางเลือกหนึ่ง ที่สาธุชนชาวพุทธ ควรจะถือเป็นหน้าที่ในการศึกษาพระสัทธรรม กันอย่างทั่วหน้า ซึ่งประกอบด้วย “**สัทธรรม ๓**” [**ธรรมอันดี–ธรรมที่แท้–ธรรมของสัตบุรุษ–หลักหรือแก่นศาสนา**] ได้แก่ (๑) “**ปริยัตติสัทธรรม**” หมายถึง สัทธรรมคือคำสั่งสอนอันจะต้องเล่าเรียน ได้แก่ พุทธพจน์ (๒) “**ปฏิบัติสัทธรรม**” หมายถึง สัทธรรมคือปฏิบัติอันจะต้องปฏิบัติ ได้แก่ อัญฐานิกมรรค หรือ

ไตรสิกขา คือ ศีล-สมาธิ-ปัญญา (๓) “**ปฏิเวธสังคหกรรม**” หมายถึง สังคหกรรมคือผลอันจะพึงเข้าถึงหรือบรรลุด้วยการปฏิบัติ ได้แก่ **มรรค-ผล-และ-นิพพาน**

ลักษณะภาษาที่ใช้ในพระไตรปิฎกนั้น เป็นการพรรณนาถึง “หน่วยความคิด” [Concepts] ด้วยกลุ่มคำไวพจน์ [Synonyms] กับ คำตรงข้าม [Antonyms] ที่จัดเป็นหมวดๆ ซึ่งเรียกอีกอย่างว่า “Thesaurus: **อรรถาภิธาน-อภิธานศัพท์**” [ดู Roger’s Thesaurus ควรใช้เป็นหนังสืออ้างอิงในการเรียนภาษาอังกฤษ โดยใช้คู่กับพจนานุกรมอื่นๆ ทำให้ผู้ใช้เพิ่มพูนคำศัพท์ที่จะเลือกใช้-Option ได้อย่างกว้างขวาง ไม่ว่าจะคำหรือวลี] ในภาษาไทย มีแค่ “Dictionary: **พจนานุกรม - Encyclopedia สารานุกรม**” การให้คำนิยาม [Definitions] ตามรายการคำศัพท์ [Entry] ตามวิธีนำเสนอในพจนานุกรมนั้น จึงไม่เพียงพอต่อการพัฒนาปัญญาอย่างแท้จริง เพราะทำให้ไม่สามารถเพิ่มจำนวนคำศัพท์ที่คล้ายคลึงกันและตรงกันข้ามกันได้ แม้แต่ในทางพุทธศาสนา ก็มีแนวคิดนำเสนอธรรมทั้งหลายเป็น ๒ ด้าน แต่เป็น ๒ ลักษณะ คือ ด้านบวก กับด้านลบ ได้แก่ (๑) “**กุศลธรรม**” กับ (๒) “**อกุศลธรรม**” และเป็น ๓ ด้าน แต่ยังแยกเป็น ๒ ลักษณะ คือ ด้านบวก กับด้านลบ เช่นเดียวกัน ได้แก่ (๑) “**กุศลธรรม-อกุศลธรรม**” [โลกียธรรม] กับ (๒) “**อภัยกตธรรม**” [โลกุตตรธรรม] ในการบรรลุอุทิศธรรมตามแนวคิดของพระพุทธศาสนานั้น ไม่ได้ยึดมั่นในกุศลธรรมกับอกุศลธรรมแบบเด็ดขาด แต่ให้เลือกภาวะที่เป็นกลางมากที่สุดระหว่าง (๑) “**กุศลธรรม**” กับ (๒) “**อกุศลธรรม**” ที่เรียกว่า (๓) “**อภัยกตธรรม**” ที่เริ่มตั้งแต่ (๑) “**รูปาวจรกุศลจิต-รูปฌาน ๔**” ได้แก่ **ปฐมฌาน-ทุติยฌาน-ตติยฌาน-จตุตถฌาน** (๒) “**อรูปาจรกุศลจิต-อรูปปฌาน ๔**” ได้แก่ **อากาศาณัญญาตนะ-วิญญาณัญญาตนะ-อาภิญญัญญาตนะ-เนวตัณญาณาสัญญาตนะ** (๓) “**โลกุตตรจิต**” ได้แก่ **อริยมรรค ๔-อริยผล ๔-นิพพาน ๒-อาสาวิภยญาณ** โดยอาศัยการเลือกการพัฒนาจิตพื้นฐานมาจาก “**กุศลจิต**” เท่านั้น แต่ให้เปรียบเทียบหรือเทียบเคียงข้อเสียหายหรือด้านเลื่อมกับ “**อกุศลจิต**” เพื่อให้คิดอย่างแยบคายหาอุบายวิธีในการแก้ปัญหานั้นฝ่าย “**ทุกข-ทุกข-สังสารทุกข**” [พร้อมด้วยสังกิเลสทั้งหลาย] อันเกิดจาก “**อกุศลมูล ๓**” ฉะนั้น ความเข้าใจอย่างลึกซึ้งในขั้นตอนนี้ จึงเป็น “**มุมมองในภาพลึกลับ**” [Eagle’s Eyes Panoramic Views] หรือ “**ภาพองค์รวม**” [Holism] คือ การเห็นอันเชื่อมโยง ที่รู้เห็นได้ทุก “**มุมมองแห่งปรากฏการณ์**” [Phenomenal Views] ในธรรมทั้งหลาย ด้วยเหตุนี้ แนวคิดในพระพุทธานุศาสนานั้น จึงไม่ใช่ **สิ่งที่ล้าหลัง พ้นสมัย หมดยุค-Outdated เก่าคร่ำครึ-Obsolete** หรือ **หลุดโลก-Fantastic** แต่เป็นเรื่องที่เหนือโลก [Beyond the World] คือ **ความหลุดพ้นจากโลกียวิสัย**

เพราะฉะนั้น ความจริงที่ปรากฏขึ้น ผู้ปฏิบัติธรรมจะต้องถ่วงถ่วงด้วยปัญญาของตน เพราะเป็นการรู้เห็นด้วยตนเอง การฝึกฝนการพัฒนาปัญญาให้เกิดความเชี่ยวชาญ จึงเป็นเรื่องสำคัญที่สุดตั้งแต่เริ่มต้นในการปฏิบัติธรรมนั่งสมาธิ ซึ่งต้อง (๑) **ถนอมรักษานัยความหมายแห่งนิมิตนั้นๆ** (๒) **ให้คำนิยามที่บัญญัติได้** (๓) **จัดองค์ความรู้ที่เกี่ยวกับภาวะที่เหนือบัญญัติ** (๔) **พิสูจน์ความเป็นกฎธรรมชาติ เพื่อป้องกันความคิดคลาดเคลื่อนจากความจริง** โดยวิปัสสนาหรือวิปริตไป ได้แก่ **ขันธ ๕-อายตนะ ๑๒-ธาตุ ๑๘-อินทรีย์ ๒๒-อริยสัจ ๔-ปฏิจกสมุปปาท-และ-ปฏิจกสมุปปันนธรรมทั้งหลาย** และ (๕) **หาข้อสรุปเชิงทฤษฎีตามคำสอนของพระ**

ศาสตร์ ฉะนั้น บทบาทหน้าที่ที่เหลือนั้น ก็คือ รวบรวมและจดจำรายละเอียดชนิดในการเจริญภาวนกรรมฐาน โดยอย่าลืมว่า กระบวนการคิดนั้น กำหนดภาวะสิ่งใดสิ่งหนึ่งที่เป็นจริงให้เป็นไปตามนิยามของ “ธรรม ๓” ตามสภาวะตามเป็นจริงนั้น ก็สามารถสรุปเป็นภาพในจินตนาการได้ คือ “มโนภาพ” [นิมิต] ส่วนจะนิยามด้วย “คำศัพท์บัญญัติ” [Technical Term] ที่เป็นไปตามพระอภิธรรม [ปรมัตตัสัจจะ] หรือ “คำศัพท์สามัญทั่วไป” ที่นิยามไว้ในพจนานุกรม [สมมติสัจจะ] ดังนี้

ธรรม ๓		
ข้อละเว้น	ข้อเจริญพอกพูน	ข้อถือปฏิบัติ
อกุศลธรรม	อัพยาตธรรม	กุศลธรรม
วิสุทธิ ๗		
มัจฉัตตะ ๑๐	กุศลธรรม	สัมมัตตะ ๑๐
มิจฉาทิฎฐิ มิจฉาสังกัปปะ	อานัญชา	สัมมาทิฎฐิ สัมมาสังกัปปะ
มิจฉาวาจา มิจฉากัมมันตะ มิจฉาอาชีวะ	จตุตถฌาน-อรุปฌาน ๔	สัมมาวาจา สัมมากัมมันตะ สัมมาอาชีวะ
มิจฉาวายามะ มิจฉาสติ มิจฉาสมาธิ	โลกุตตรธรรม ๕	สัมมาวายามะ สัมมาสติ สัมมาสมาธิ
มิจฉาญาณ มิจฉาวิมุตติ	มรรค ๔-ผล ๔-นิพพาน ๑	สัมมาญาณ สัมมาวิมุตติ
	วิวัฏฐะ	

ยกตัวอย่าง ถ้าเราจะนิยามธรรมในฝ่ายอกุศลว่า เป็น “อวิชชา” [ความไม่รู้] แล้วจะมีคำศัพท์อะไรบ้างที่จะใช้สื่อความหมายในคำดังกล่าวนี้ หรือ เมื่อพิจารณาได้รู้เห็นใน “อานัญชา” [โงทวน = ความฟ่องแผ้วบริสุทธิ์ เมื่อจิตเป็นประภัสสรแห่งจตุตถฌาน] นั้น จะมีคำศัพท์อะไรบ้างที่จะนิยามเป็นรายละเอียดที่เกี่ยวข้องกับคำๆ นี้ได้ให้มากที่สุด ซึ่งกระบวนการคิดเกี่ยวกับคำศัพท์ทั้ง ๒ คำ นี้ ก็ไม่แตกต่างจาก การนิยามคำศัพท์ใน “อรรถาภิธาน-Thesaurus” ซึ่งองค์พระสัมมาสัมพุทธเจ้าทรงเลือกใช้เป็นอุบายวิธีที่แยบคายให้มนสิการในใจ หรือ ให้ท่องจำให้ได้ และขบได้ด้วยทฤษฎี หรือหลักธรรมในพระอภิธรรมปิฎก นั่นเอง ในการอธิบายพระธรรมวินัยก็เช่นเดียวกัน จะเป็นกลวิธีการพูดกล่าวซ้ำๆ ด้วยคำศัพท์ที่มี “นวลภาษา” [A Nuance of Words] ในระดับที่แตกต่างกันไปจากน้อยไปหามาก หรือคละกันไป อย่างเช่น ในคำว่า “นิโรธ ๕” ความหลุดพ้น-Extinction จะมีไวยาจน์ ได้แก่ (๑) “ปทาน ๕” การละกิเลส-Abandonment (๒) “วิมุตติ ๕” ความหลุดพ้น-Deliverance (๓) “วิเวก ๕” ความสงัด-ความปลีกออก-Seclusion (๔) “วิราคะ ๕” ความคลายกำหนด-ความสාරอกออกได้-Dispassionateness (๖) “โอสถคคะ ๕” ความสละ-ความปล่อย-Relinquishing ซึ่งก็ย่อรวมอย่างเดียวกันนี้ทั้งหมด ให้พิจารณาตัวอย่าง ๒ ลักษณะ ในคำว่า “อวิชชา” [Ignorance] กับในคำว่า “อานัญชา” [Imperturbability] อันเป็นปฏิปักษ์กัน ดังนี้

ตัวอย่างที่ ๑ “อวิชชา” [Ignorance]

“อวิชชา มีลักษณะ ๒๕ ประการ” [องค์แห่งอวิชชา] ได้แก่

- (๑) “อัญญาณ” คือ ความไม่หยั่งรู้ด้วยญาณ [ญาณ-ปริชาหยั่งรู้]
- (๒) “อทัสสนะ” คือ ความไม่เห็นด้วยญาณทัสสนะ [ทัสสนะ-ความเห็น]
- (๓) “อนภิสมัย” คือ ความไม่ตรัสรู้ [ภิสมัย-ความตรัสรู้]
- (๔) “อนนุโพชะ” คือ ความไม่ตรัสรู้ตาม [นุโพชะ-ความตรัสรู้ตาม]
- (๕) “อสัมโพชะ” คือ ความไม่ตรัสรู้พร้อม [สัมโพชะ-ความตรัสรู้พร้อม]
- (๖) “อปปฎิวระ” คือ การไม่แทงตลอด [ปฎิวระ-การแทงตลอด]
- (๗) “อสังคาหณา” คือ ความไม่ถือเอาให้ถูกต้อง [สังคาหณา-ความถือเอาถูกต้อง]
- (๘) “อปริโยคาหณา” คือ ความไม่หยั่งโดยรอบคอบ [ปริโยคาหณา-ความหยั่งโดยรอบคอบ]
- (๙) “อสมเพกขนา” คือ ความไม่พินิจ [สมเพกขนา-ความพินิจ]
- (๑๐) “อปัจจเวกขณา” คือ ความไม่พิจารณา [ปัจจเวกขณา-ความพิจารณาทบทวน]
- (๑๑) “อปปัจจัจจกรรม” คือ ความไม่รู้ในกรรมของตน [กัมมผลสัทธา-กฎแห่งกรรม]
- (๑๒) “ทุมมิชณะ” คือ ความทรมานปัญญา [สัมมาทิฏฐิ-ความเห็นชอบ อธิปัญญา-ปัญญาอันยิ่ง]
- (๑๓) “พาลยะ” คือ ความโง่เขลา [วิสารทะ-ฉลาดชำนาญ ปฏิภาณ-ความคิดทันการ]
- (๑๔) “อสัมปชัญญะ” คือ ความไม่รู้ทั่วพร้อม [สัมปชัญญะ-ความรู้ทั่วพร้อม]
- (๑๕) “โมหะ” คือ ความหลง [ปัญญา-ความรอบรู้-ความรู้ชัด]
- (๑๖) “ปโมหะ” คือ ความลุ่มหลง [อวิกขปะ-ความไม่ฟุ้งซ่าน เอกัคคตา-จิตตสมาธิ]
- (๑๗) “สัมโมหะ” คือ ความหลงไหล [อสัมโมหสัมปชัญญะ-รู้ชัดว่าไม่หลง]
- (๑๘) “อวิชชา” คือ รู้สิ่งที่ไม่ควรรู้ [วิชชา-ความรู้แจ้ง อภิญญา-ความรู้ยิ่งยวด]
- (๑๙) “อวิชโชณะ” คือ โอะณะคืออวิชชาให้จมลงในวิภูฏะ [วิภูฏะ-ความพ้นจากวิภูฏะ = วิภูฏะ]
- (๒๐) “อวิชชาโยคะ” คือ โยคะคืออวิชชาให้ประกอบไว้ในวิภูฏะ [วิราคะ-ความไม่ติดพันเป็นอิสระ]
- (๒๑) “อวิชชานุสัย” คือ อนุสัยคืออวิชชาด้วยอำนาจการละยังไม่ได้ [นิโรธ-ความดับกิเลสและทุกข์]
- (๒๒) “อวิชชาปริยภูฏาน” คือ การกุ่มรู้มจิตคืออวิชชา [อุปสมะ-ความสงบ สมตะ-การสงบระงับจิต]
- (๒๓) “อวิชชาลังคี” คือ กลอนเหล็กหรือลิ่มคืออวิชชา [วิสังโยค-ความหมดเครื่องผูกมัด]
- (๒๔) “โทสะ” คือ ความคิดประทุษร้าย [อพยาบาท-ความไม่ขัดเคืองมีเมตตา]
- (๒๕) “โลภะ” คือ ความอยากได้ [อปยะ-ความไม่พอกพูนกิเลส]

ตัวอย่างที่ ๒ “อานัญชา” [Imperturbability]

“รูปาวจรจตุตถฌาน” (พระสูตรตันตปิฎก ขุททกนิกาย อุทาน เล่ม ๑ ภาค ๓ - หน้าที่ 318–319 FILE 44) ถึงความไม่หวั่นไหว เพราะประกอบด้วย “โฆทานธรรม” ทั้ง ๑๖ ประการ (การชำระล้างให้บริสุทธิ์–การทำให้สะอาดไม่มัวหมอง หรือ “โฆทาน” ได้แก่ ความแผ่แผ้ว ธรรมฝ่ายวิเศษ) สมจริงดังคำที่ท่านกล่าวไว้ว่า:

- (๑) จิตที่ไม่ฟูบลง ชื่อว่า อานัญชะ เพราะไม่หวั่นไหวใน โกสัชชะ [ความเกียจคร้าน]
- (๒) จิตที่ไม่ฟูขึ้น ชื่อว่า อานัญชะ เพราะไม่หวั่นไหวใน อุทัจจะ [ความฟุ้งซ่าน]
- (๓) จิตที่ไม่ยินดียิ่ง ชื่อว่า อานัญชะ เพราะไม่หวั่นไหวใน ราคะ [ความกำหนัด]
- (๔) จิตที่ไม่ผลัดออก ชื่อว่า อานัญชะ เพราะไม่หวั่นไหวใน พยาบาท [ความขัดเคืองแค้นใจ]
- (๕) จิตที่ไม่เกี่ยวเกาะ ชื่อว่า อานัญชะ เพราะไม่หวั่นไหวใน ทิฏฐิ [ความเห็นผิด]
- (๖) จิตที่ไม่ผูกพัน ชื่อว่า อานัญชะ เพราะไม่หวั่นไหวใน ฉันทราคะ [ความพอใจคิดใคร่]
- (๗) จิตที่ไม่หลุดพ้น ชื่อว่า อานัญชะ เพราะไม่หวั่นไหวใน กามราคะ [ความตั้งใจในกามคุณ]
- (๘) จิตที่ไม่พัวพัน ชื่อว่า อานัญชะ เพราะไม่หวั่นไหวใน กิเลส [ความเศร้าหมอง]
- (๙) จิตที่ไม่มีเขตแดน เป็นต้น ชื่อว่า อานัญชะ เพราะไม่หวั่นไหวใน เขตแดน [กิเลส]
- (๑๐) จิตที่มีอารมณ์เป็นหนึ่ง ชื่อว่า อานัญชะ เพราะไม่หวั่นไหวใน กิเลสต่างๆ
- (๑๑) จิตที่ศรัทธากำกับแล้ว ชื่อว่า อานัญชะ เพราะไม่หวั่นไหวใน อสัทธิยะ [ความไม่มีศรัทธา]
- (๑๒) จิตที่วิริยะกำกับแล้ว ชื่อว่า อานัญชะ เพราะไม่หวั่นไหวใน โกสัชชะ [ความเกียจคร้าน]
- (๑๓) จิตที่สติกำกับแล้ว ชื่อว่า อานัญชะ เพราะไม่หวั่นไหวใน ปมาทะ [ความประมาท]
- (๑๔) จิตที่สมาธิกำกับแล้ว ชื่อว่า อานัญชะ เพราะไม่หวั่นไหวใน อุทัจจะ [ความฟุ้งซ่าน]
- (๑๕) จิตที่ปัญญากำกับแล้ว ชื่อว่า อานัญชะ เพราะไม่หวั่นไหวใน อวิชชา [ความไม่รู้จริง]
- (๑๖) จิตที่ถึงความสว่างแล้ว ชื่อว่า อานัญชะ เพราะไม่หวั่นไหวใน ความมืดแห่งอวิชชา

ประการสุดท้ายนี้ ระบบสมองของมนุษย์ถูกออกแบบโดย “รหัสพันธุกรรม” [Genetic Codes] เฉพาะของแต่ละบุคคล ที่หมายถึง DNA: *Biochemistry* Deoxyribonucleic Acid, a substance present in nearly all living organisms as the carrier of genetic information, and consisting of a very long double-stranded helical chain of sugars joined by phosphate bonds and cross-linked by pairs of organic bases. [สารบรรจุข้อมูลพันธุกรรมของสิ่งมีชีวิต และประกอบด้วยโครงสร้างรูปทรงขั้วบันไดเป็นเกลียวคู่ยาวของน้ำตาล ที่เชื่อมด้วยคู่ติดกันระหว่างสารประกอบกรดฟอสเฟตกับสารประกอบพื้นฐานอินทรีย์] มนุษย์แต่ละคนจึงมีศักยภาพทางสมองแตกต่างกันตามโครงสร้างสารพันธุกรรม DNA: Deoxyribonucleic Acid จากเสียดสี มีสติสัมปชัญญะ สามัญสำนึก สัญชาตญาณ มโนธรรม ปัญญาแตกฉาน อัจฉริยะ จนถึง ความเป็นเลิศทาง

ปัญญา ในทางธรรมนั้น ผู้ปฏิบัติธรรมต้องเข้าใจถึงขั้น “ปัญญาแตกฉาน–ปฏิสัมภิทา–Analytic Insight” เพราะบำเพ็ญเพียรภาวนากรรมฐาน เพื่อการหลุดพ้นจากโลกียธรรมหรือกระแสโลกธรรมทั้งหลาย ไม่ใช่ “ปัญญาแตกฉานแบบทางโลก–Discrimination” เพราะความเชื่อในทฤษฎี ผู้รู้ ผู้เชี่ยวชาญ การใช้เหตุผลเชิงตรรก การอนุมาน การอุปมาน หรือ วิธีวิทยาศาสตร์ในศาสตร์สาขาต่างๆ [ระเบียบวิธีวิจัย–Research Methodology] ที่นักวิทยาศาสตร์หรือนักวิชาการ ไม่ได้พัฒนาในภูมิแห่งวิปัสสนา ที่เรียกว่า “อัสสุตวาปุณฺณ” หมายถึง ผู้ไร้การศึกษาพระธรรมขององค์สมเด็จพระสัมมาสัมพุทธเจ้า ซึ่งองค์ความรู้ทั้งหมดของศาสตร์ทางโลก [ดิรัจฉานวิชา–วิชาทำมาหากิน พอกพูนกิเลสตัณหา ไม่ประกอบด้วยสัมมาทิฐิ] ไม่ได้เน้นถึงความหลุดพ้นจากกระแสโลกธรรม ยังมีชีวิตเวียนว่ายตายเกิดในสังสารวัฏ [สังสารทุกข์] แต่อย่างไรก็ตามไม่ว่าจะเป็น “องค์ความรู้ทางโลก–โลกียธรรม” หรือว่า “องค์ความรู้ทางธรรม–โลกุตตรธรรม” นั้น ทุกคนก็สามารถเลือกโอกาสสร้างสมปัญญาบารมีขึ้นได้ เพราะองค์ความรู้ทั้ง ๒ ฝ่าย คือ “ทักษะ–ประสบการณ์” อันเป็น “กรรม ๓: กายกรรม–วจีกรรม–มโนกรรม” ซึ่งสามารถฝึกฝนอบรมให้เกิดเป็นกุศลวิบากกันตนได้จริง และมีจำนวนปริมาณ “ภาษา–คำศัพท์” ทำหน้าที่บอก “ขอบเขตพรหมแดนแห่งปัญญาหรือความรู้” จึงจะเรียกว่า “ปัญญาแตกฉานทั้งทางโลกและทางธรรม” ไม่ใช่ “รู้มาก แต่เป็นใบ้” การประมวลผลในปัญญาที่เกิดขึ้นในสมองจะออกมาในรูปแบบใด เพราะมีความจริงเป็นธรรมชาติ [สรรพสิ่ง] แต่ไม่มีสื่อที่จะแสดงผลแห่งการประมวลผลในสิ่งเหล่านั้น [อันบ่งบอกถึงปัญญาแตกฉานแห่งจตุปฏิสัมภิทาญาณ] แต่ถ้าจะตอบว่า “เป็นภาวะเหนือปัญญา” [อสงไขย] ได้ ที่เรียกว่า “อปริยาปนินภูมิ–โลกุตตรภูมิ” คือ ขั้นที่ไม่นับเนื่องในวิภวภู ะดับที่ไม่ถูกจำกัด ระดับจิตใจของพระอริยเจ้าอันพ้นแล้วจากโลกียภูมิ ๓ ข้างต้น [ได้แก่ กามาวจรภูมิ–รูปาวจรภูมิ–อรุปาจรภูมิ] สำหรับผู้บรรลุดุธรรมขั้นสูงสุดเท่านั้น ที่เรียกว่า “อมตธาตุแห่งพระนิพพาน” เพราะฉะนั้น การนิยามสภาวะที่รู้เห็นตามเป็นจริงนั้น ยังมีความสำคัญสำหรับผู้ที่ยังไม่เป็น “พระอรหันตชีณาสพ–อนุปาติเสตบุคคล = พระอเสขะ” [อันได้แก่ บรรดาเหล่า อัสสุตวาปุณฺณ–สาธุชน–ผู้ปฏิบัติธรรม–โยคาวจร–โสดาบัน–สกทาคามี–อนาคามี–สุอุปาทิเสตบุคคล–พระเสขะ] แต่อย่างไรก็ตาม ความแตกฉานในปัญญานั้น ควรเป็นไปอย่างสมมาตร–Symmetric มีระบบ–Systematic เป็นศูนย์เอกภาพเดียวกัน–Concentric ที่เรียกว่า “สหหฤตติ” ระหว่างปฏิสัมภิทาทั้ง ๔ ด้าน ได้แก่ **อตฺตปฏิสัมภิทา** [ปฏิโลมปฏิจจนุสุมปบาท] –**ชัมมปฏิสัมภิทา** [อนุโลมปฏิจจนุสุมปบาท] –**นิรุตติปฏิสัมภิทา** [“วจสา ปริจิตา” คือ คล่องปาก นิยามศัพท์ได้จริง] –**ปฏิภาณปฏิสัมภิทา** [มีความคิดริเริ่ม ๑ ความคิดสร้างสรรค์ ๑ ความคิดประยุกต์ดัดแปลง ๑] แล้วผู้อ่าน ผู้ปฏิบัติธรรมทั้งหลาย จะเอาอย่างไรต่อ ก็อย่าดำริเลิกลมสติการกรรมฐานก็แล้วกัน เพราะเป็นการแสวงหาที่ประเสริฐกว่าการได้ทรัพย์เพื่อพอกพูนกิเลส ให้มันน้อย สงบ วิเวก ดีกว่า *สบายดีทุกท่าน! ...สวัสดิ.*